

Inventering av fjällrutter

Syfte

Att följa populationsutvecklingen hos fågelarter inom videbältet och kalfjällsregionen, i första hand arter med sin utbredning mer eller mindre begränsad till denna region: **alfågel, fjällvråk, dalripa, fjällripa, fjällpipare, skärsnäppa, kärrsnäppa, fjällabb, blåhake, stenskvätta, ringtrast, korp, snösparv och lappsparv.**

Metod

Inventeringen görs som en linjetaxering efter i förväg fastställda rutter, i första hand utvalda utifrån förekomst av en eller flera av ovanstående arter. Rutterna är utlagda så att inventeringen kan genomföras under en dag, transportsträcka från närmaste bilväg inräknad. Ruttens längd är 3–8 km beroende på terräng och belägenhet. För närvarande finns 15 rutter i fjällen omkring Ånnsjön, se särskilt dokument för beskrivningar och kartor.

Inventeringen genomförs någon gång under perioden 10 juni–10 juli vid valfri tidpunkt dagtid. Fjällinventering är svårplanerad då vädret är mycket nyckfullt. Inventera inte vid mycket stark blåst eller ihållande eller kraftig nederbörd, då det starkt försämrar observationsförhållandena och försvårar notering av observationer. Tillfälliga skurar, lätt duggregn och måttlig–frisk vind måste dock kunna accepteras, annars skulle det nästan aldrig gå att inventera.

Inventeraren följer den utmärkta ruten i långsam promenadtakt, ca 2 km/h. Notera **väderförhållanden** (molnighet, nederbörd, temperatur, vindstyrka och vindriktning). Alla fågelobservationer noteras med angivande av **tidpunkt** och **art**. Det räcker dock att notera tidpunkt var tionde minut och summera individantalen per art för varje sådan tiominutersperiod. Revirhävande beteende, varnings- eller avledningsrörelser och bofynd noteras. Ev. påträffade ungar ska inte räknas in i antalet utan noteras med en kommentar. När på kartan lätt identifierbara strukturer (t.ex. bäckpassage, sjökant, fjälltopp, led) passeras eller uppnås anges exakt tidpunkt. Notera även tidpunkt för ev. pauser.

Efter inventeringen förs observationerna snarast över till ett särskilt resultatprotokoll som finns i mappen "Fjällrutter" i fågelstationens dator.

Praktiska råd

Använd en liten anteckningsbok för att göra noteringarna i fält. Lösa A4-blad är synnerligen opraktiska på en blåsig fjällhed. **Karta, kompass** och helst även **GPS** behövs för att man ska kunna följa ruten. Det finns inga snitslar eller andra märken i terrängen, men rutterna är lagda så att de ska vara relativt lätta att följa. Det rekommenderas starkt att GPS, förprogrammerad med rutter, spår och waypoints, används för att kunna följa ruttens sträckning så noggrant som möjligt. Ta alltid med extra batterier!

De flesta fåglarna på fjällheden är relativt oskygga och man kommer ofta nära vilket förenklar artbestämning. Antalet möjliga arter är också lågt. Men, det är ofta blåsigt och lätena kan vara svåra att uppfatta, och fåglar som sitter på marken svåra att få syn på. Ofta sitter dock fåglarna på stenar eller toppen av en videbuske så använd kikaren flitigt.

Kom också ihåg att spana efter rovfåglar som svävar över fjällsidorna! God förmåga att känna igen de vanligaste lätena är ändå viktig. Du bör känna till **sång** och **locklåten** hos följande arter: ängspiplärka, lappsparv, snösparv, blåhake, stenskvätta, kärrsnäppa, skärnsnäppa, mosnäppa, fjällpipare, ljungpipare, större strandpipare, rödbena, fjällripa, dalripa, ringtrast och korp.

Några råd beträffande enskilda arter

Fjällpipare är lätt att känna igen om man stöter på den på kort avstånd. Svårare, men viktigt, är att känna igen det svaga spellätet – ett vekt, upprepat *pytt, pytt* – som ofta hörs från högt flygande honor på lite längre distans. Känner du igen detta läte kan du minst fördubbla chansen att hitta fjällpipare!

Tänk alltid på **skärnsnäppa** och **mosnäppa** när du ser en mindre vadare på höga nivåer, ca 900–1 000 meter och högre.

Ängspiplärka är den överlägset vanligaste småfågeln. Kolla lite extra om den har ett avvikande läte – **rödstrupig piplärka** har noterats.

Stenskvätta är inte ovanlig och förekommer främst på torra, grusiga eller steniga platåer.

Lappsparv förekommer mest i fuktig mark, strax ovan trädgränsen, gärna där det också finns lågvuxen vide. Har en klar tendens till "kolonibildning". Röjer sig gärna med en arttypisk, lite metallisk, vemodig vissling. Lätet kan förekomma i lite olika varianter även hos samma individ. Har man hört den några gånger är den lätt att känna igen. Problemet vid inventering kan vara att hålla i sär de olika individerna vid tät förekomst. Samma individ följer gärna inventeraren ett stycke innan nästa tar vid.

Ringtrast förekommer i blockterräng, raviner och branta sluttningar. Den är ganska skygg. Sången påminner om rödvingetrastens men är enklare uppbyggd.

Rödvingetrasten förekommer ända upp i översta björkskogsregionen. **Björktrasten** kan till och med häcka på kalfjället.

En svävande rovfågel är oftast en **fjällvråk** (även **korp** kan svävflyga ibland!), men även **kungsörn**, **havsörn** och **fiskgjuse** kan förekomma och ibland svävflyger också **jaktfalk** kortare perioder. Rovfåglar jagas ofta av korpar, vilket underlättar identifiering. **Pilgrimsfalk** är mycket sällsynt i de jämtländska fjällen och en stor falk skall betraktas som jaktfalk tills motsatsen är bevisad. Kom ihåg att både **stenfalk** och **tornfalk** är relativt vanliga och att storlek ibland är väldigt svårbedömd om man inte har något att jämföra med. **Blå kärrhök** kan förekomma under gnagarår. På lägre nivåer, ner mot björkskogsgränsen kan även **duvhök** och **sparvhök** förekomma.

Mountain heath survey

Purpose

To monitor population trends in bird species within the alpine zone and the willow scrub zone; primarily species whose distribution is more or less restricted to these regions, such as Long-tailed Duck, Roughleg, Willow Ptarmigan, Rock Ptarmigan, Dotterel, Purple Sandpiper, Dunlin, Long-tailed Skua, Bluethroat, Northern Wheatear, Ring Ouzel, Snow Bunting and Lapland Longspur.

Method

The bird count is carried out along predefined transect routes, primarily selected from the presence of one or more of the species mentioned above. The routes are situated so that they can be counted during one day, with time for transports included. Their distance varies between 3–8 kilometres. Currently we have 15 routes in the mountain area around Ånnsjön (see provided maps for information about their position).

The survey is performed between 10 June–10 July and each route is counted once at any time of daytime. Bird survey in the mountains is difficult to plan because of unpredictable weather. Avoid counting at strong winds or sustained precipitation since it will strongly deteriorate observation conditions and make listing of bird records difficult. However, we have to accept occasional showers, light drizzle and moderate–fresh breeze – otherwise it would be almost impossible to get the counts done.

Observer instructions: Follow the transect route at slow walking pace, approximately 2 kph. Note the **weather conditions** (cloud cover, precipitation, temperature, wind strength and wind direction). Note the **time** every 10 minutes and sum up every single bird record for each **species** during this period. Make a new count and species list when a new 10 minute-period begins. Territorial behaviour, alarming or distraction display as well as nest finds should also be recorded. Any encountered chicks should not be counted in the totals, but noted with a comment. Note the exact time when reaching and passing easily identified structures in the terrain (e.g. stream crossing, lake shore, mountain peak, trail). Also note time and duration for any breaks.

When the bird count is finished, all collected data should be transferred to a count summary sheet found in the bird observatory's computer and saved in the result folder.

Some practical advice

Use a small **notebook** for your field notes. Loose paper sheets are particularly unpractical on a windy mountain heath. A **map**, a **compass** and preferably a **GPS** device should be brought in field to manage to follow the route. There are no marks in the terrain to tell you where to go, but the routes are placed to be relatively straightforward to follow. It is strongly recommended that a GPS, preprogrammed with routes, tracks and waypoints, is used to ensure you follow the transect as accurate as possible. Always bring **extra batteries** for the device!

Most birds on the mountain heath are not particularly shy and one can usually come close to them, which makes identifying easier. The number of possible species are also quite low. But it is often windy and bird calls can be hard to register; and sitting on the

ground, birds can be difficult to detect. However, many birds often perch on rocks or in the top of a willow bush, so use your binoculars frequently. And do not forget to scout for raptors soaring over the mountainsides! Good ability to recognize the most common sounds is still crucial. You should know and distinguish **song** and **calls** of these species: Meadow Pipit, Lapland Longspur, Snow Bunting, Bluethroat, Northern Wheatear, Dunlin, Purple Sandpiper, Temminck's Stint, Dotterel, Golden Plover, Common Ringed Plover, Redshank, Rock Ptarmigan, Willow Ptarmigan and Raven.

Some advice regarding certain species

Dotterel is easily identified when flushed at a short distance. More difficult, but important, is to recognize its weak song – a soft, repeated *pytt, pytt* – that is often heard from highly flying females at some distance. If you become familiar with this sound you will at least double your chance to record a Dotterel!

Always consider **Purple Sandpiper** and **Temminck's Stint** when you see a small wader at high levels, about 900–1 000 m.a.s.l. and higher.

Meadow Pipit is the far most common passerine. But listen carefully for atypical calls – **Red-throated Pipit** has been observed.

Northern Wheatear is not uncommon and occurs mainly on dry, gravelly or rocky plateaus.

Lapland Longspur occurs mainly in wet meadows above tree line, preferably with some low-growing willow scrubs. It has a clear tendency to breed in small colonies, why it is sometimes hard to separate different individuals when counting. It often reveals itself by its typically metallic and sad whistle. When you have heard it a couple of times you will easily recognize it!

Ring Ouzel occurs in rocky terrain, gorges and steep slopes. It is quite shy. The song resembles the Redwing's, but it is less complicated and more ringing.

The **Redwing** goes up to the uppermost mountain birch zone. **Fieldfares** can even breed on the bare mountain.

A soaring raptor is usually a **Roughleg** (also **Ravens** can soar sometimes), however **Golden Eagle**, **White-tailed Eagle** and **Osprey** can also occur, and occasionally the **Gyr Falcon** can be seen soaring shortly. Raptors are often followed by Ravens, which can make identification easier. **Peregrine Falcon** is very rare in this area and a large falcon should be considered a Gyr Falcon until the opposite is proven. Keep in mind that both **Merlin** and **Kestrel** are quite common and that size sometimes can be hard to estimate in absence of something to compare with. **Hen Harrier** can occur during good rodent years. At lower levels, near the tree line, **Sparrowhawk** and **Goshawk** are possible to encounter.